

Cenný je aj zborník zostavený Ľubomírom Sochorom, *Filosofie ve službách monopolů* (Rovnosť, Praha 1951, str. 163, cena 42 Kčs). Je to výber článkov sovietskych autorov, v ktorých sa potiera súčasná buržoázna filozofia — sémantický idealizmus, novorealizmus, mystika, pragmatizmus, holizmus, personalizmus, existencializmus a fyzikalizmus práve tak, ako buržoázna psychológia a etika.

Zaujímavý je aj preklad zborníka *Voltaire* zostavený za redakcie V. P. Volgina (Rovnosť, Praha, 1951, str. 427, cena 99 Kčs), zhodnocujúci Voltaira ako pokrokového filozofa francúzskej buržoázie, ktorá bola ešte revolučná.

P. Kolonického štúdia *Marxizmus-leninizmus o náboženstve* je síce iba drobná brošúrka, ale má veľký význam pre boj proti tmárstvu a farárčine. (Orbis, Praha 1952, str. 47, cena 5.70 Kčs.)

*

Z prekladov z ostatných literatúr hodno spomenúť zborník Jiří Dimitrov, *O literatuře* (Rovnosť, Brno 1951, str. 99, cena 18 Kčs), obsahujúci výroky veľkého syna bulharského národa o literatúre a vôbec o umení ktoré ukazujú socialistickú cestu kultúrnym pracovníkom.

Podobný význam má aj zborník Mátyás Rákosi, *Výbor z projevů a článků* (Svoboda, Praha 1951, str. 264, cena 56 Kčs). Kniha obsahuje stenografický záznam procesu z r. 1925, v ktorom hortyovská vláda odsúdila Rákosiho doživotne do väzenia. Ďalej je v nej výber z prejavov a článkov od r. 1941 až do dnešných čias. Výber článkov je dobrý, osvetľuje nám problémy maďarskej robotníckej triedy a jej cestu k socializmu.

A napokon uveďme ešte preklad zo staršej literatúry. Je to kniha Francisca Bacona, *Nové Atlantis* (Rovnosť, Praha 1952, str. 53, cena 14 Kčs). Je isteže účelné a záslužné vydávať takéto diela. Baconova utópia ukazuje autora ako bojovníka novej nastupujúcej triedy — buržoázie a jasne odzrkadľuje jej triedne omedzenú pokrokovosť a revolučnosť.

*

Z periodických publikácií prichodí spomenúť *Novú mysl* (vydáva Rudé Právo, Praha), prinášajúcu predovšetkým aktuálne články, týkajúce sa ideologických problémov a recenzie nových publikácií.

So sovietskou filozofiou soznamuje sústavne časopis *Sovětská věda*, vydávaný Československo-sovietskym inštitútom v Prahe. Prináša preklady významných sovietskych autorov a referáty o nových knihách a o vedeckom živote v SSSR.

St. Felber.

LÁSZLÓ RUDAS, MARXIZMUS A PŘÍRODNĚ VEDY

Vydal Tatran, Bratislava 1951. 50 str. Cena 20 Kčs.

Engels napísal, že príroda je skúšobným kameňom dialektiky. A je ozaj lákavou a vďačnou úlohou rozvádzať, ako práve najmodernejšia prírodoveda svojimi objavmi vždy jasnejšie a jasnejšie potvrdzuje základné tézy dialektického materializmu a ako ich pritom obohacuje.

Ľászló Rudas, nedávno zomrelý maďarský bojovník za socializmus, rozoberá niekoľko z týchto otázok v svojej knižke *Marxizmus a prírodné vedy*.

Knihu si rozdelil na štyri kapitoly. V prvej (Prírodné vedy a mysticizmus) dokazuje zmätenosť idealistických vykladačov modernej fyziky, zmätenosť, ktorá ich uvedomelo či menej uvedomelo vedie do fideizmu, mysticizmu, slovom do popovštiny. Skvelým spôsobom kladie proti sebe citáty z diel idealistických filozofov a prírodovedcov a jasne ilustruje nielen zmätok v idealistickom tábore, ale aj konfúznosť v hlavách „vykladačov“ modernej fyziky. Vidí správne dôvod tejto konfúznosti — vnútorné protirečenie v myslení idealisticky nalaďených fyzikov a vôbec prírodovedcov; vo svojej vlastnej prírodovedeckej práci totiž *musia* postupovať materialisticky — aj keď len živelne; výklad faktov, ktoré však zisťujú, sa pokúšajú robiť s pozíciou idealizmu. Preto tento ich „výklad“ kolíše medzi nechceným materializmom a chceným idealizmom, medzi pokusmi o mechanistický výklad sveta a nevdojak priznávanou dialektikou. Napokon nevidia z tohto zmätku inú „záchranu“ ako iracionalizmus, metafyziku, mystiku. Je pochopiteľné, že ich v tom plne podporuje vládnúca vykořisťujúca trieda.

V druhej kapitole (Filozofický a prírodovedecký pojem hmoty) ukazuje autor na príkladoch z modernej fyziky správnosť Leninovho rozlíšenia medzi filozofickým a prírodovedeckým pojmom hmoty. Vyvracia nejasné táračky idealistov o hmote, ktorá vraj zmizla alebo sa premenila na rovnice a vzorce vo fyzikovej hlave. Zasa na mnohých príkladoch a citátoch z diel idealistických filozofov a prírodovedcov dokazuje, ako moderná fyzika svedčí o pravom opaku — všetky jej výsledky jasne dokazujú objektívnu realitu sveta, a to *hmotného* sveta. Dokazujú to samy ozaj *fyzikálne* výsledky práce idealistických fyzikov, čo niekedy voľky-nevoľky musia vo svojich výkladoch sami priznať (Einstein, Jeans).

Ďalej autor ukazuje oprávnenosť pojmu substancie, pravda, substancie totožnej s hmotou chápanou dialekticky. Vyvracia vtípne všetky tvrdenia, že v modernej vede nahradil substanciu pojem funkcie. Dokazuje, že toto nahrádzanie substancie funkciou nie je po prvé nič nové, že je to iba ohrievanie starších idealistických omylov a ďalej že tento „nový“ náhľad je práve taký nejasný a chybný ako staršie náhľady. Správne upozorňuje, že boj proti *starému*, metafyzickému, statickému pojmu substancie sa šikovne zamieňa za boj proti pojmu substancie vôbec a teda za boj proti dialektickému materializmu. V skutočnosti dialektický materializmus rozbil sám starý, metafyzický pojem substancie a nahradil ho dialektickým pojmom práve tak, ako moderná fyzika rozbila starý metafyzický, mechanistický pojem hmoty. Funkcia má nesporne svoj veľký význam pri exaktnom skúmaní prírody, ale možno ju použiť len tam, kde ide o vystihnutie kvantitatívnych vzťahov, zlyháva však tam, kde treba postihnúť kvalitatívne zmeny; tým menej môže, pravda, nahradiť pojem substancie.

V tretej kapitole (Teória relativity a dialektický materializmus) sa Rudas venuje teórii relativity. Nerozoberá, prirodzene, všetky dôsledky tejto teórie, omedzuje sa na tie momenty, ktoré najviac využíva idealistická filozofia. Jasne rozlišuje medzi relativizmom a relativnosťou prírodovedeckého poznania. Ukazuje, ako relativnosť nášho poznania neznačí, že niet pravdy vôbec. To, že nemôžeme poznať absolútny pohyb a absolútny pokoj znamená, že pojem pokoja je práve len relatívny a že pohyb je základnou vlastnosťou hmoty. Práve relativnosť fyzikálneho poznania potvrdzuje existenciu absolútnej pravdy, ku ktorej sa približujeme, ale ktorú nemôžeme dosiahnuť. Keď je teda Einsteinova relativita novým prínosom pre fyziku, nie je podstatne ničím novým pre dialektický materializmus; je len jeho potvrdením a obohacuje ho novými príkladmi z prírodovedy.

Ďalej rozoberá autor otázku priestoru a času. Tu zasa ukazuje, ako práve Einsteinova teória relativity dokázala, že čas a priestor sú spôsobom existencie hmoty. Veľmi správne poukazuje na nesmyselné pokusy idealistov, ktorí chcú z faktu, že v Einsteinových vzorcoch priestorové súradnice a čas vystupujú spoločne a do istej miery rovnocenne, vyvodzovať,

že čas a priestor sú aj kvalitatívne rovnaké a napokon vyhlasevať, že mizne rozdiel medzi budúcnosťou a minulosťou.

Bolo by tu azda možné spomenúť, že ani Einsteinova teória nie je konečným slovom, že práve Planckova kvantová teória, ktorú spomína aj autor, nie je s ňou doteraj slučiteľná a že práve toto protirečenie núti fyzikov k ďalšiemu bádaniu a hľadaniu syntézy, ktorá bude zasa ďalším, vyšším stupňom v približovaní sa absolútnej pravde.

V poslednej, štvrtej kapitole (Princíp vývoja) vyvracia autor námietky idealistických filozofov a prírodovedcov proti dialektickému pojmu vývinu. Tvrdia totiž, že niet vývinu, že je iba zmena a že predstava vývinu od nižšieho k vyššiemu je len dôsledkom dodatočného ľudského hodnotenia.

Rudas tu postupuje veľmi pekne metodicky. Najprv dokazuje na množstve faktov, ba na citátoch samých idealistov, že príroda má svoje *dejiny*. Ďalej práve tak ukazuje, ako tieto dejiny nie sú len sledom náhodilých zmien, ale ako majú svoj určitý *smer*. A napokon ukazuje, že tento smer znamená aj *pokrok*, a to objektívne, bez ohľadu na naše ľudské hodnotenie.

Bolo tu možné azda pripojiť, že ani toto hodnotenie nie je náhodné, ale že je *odrazom* vývinu, pravda, ak ide o vedecké hodnotenie. A bolo možné aj spomenúť, že sa v prírode vyskytujú čiastočne „návraty“ k menej dokonalému, akési „degenerácie“, že sú to však práve len súčasťou celého procesu a že so stanoviska tohto *celého* procesu nie sú nijakým „návratom“; slovom, že tento proces prebieha zasa dialekticky.

Celá kniha je písaná jasne a srozumiteľne a je prístupná každému a užitočná aj tomu, kto sa priamo nezaobera prírodnými vedami.

L. Rudas vie sústrediť do krátkej úvahy veľké množstvo faktov a poznatkov bez zabíjania do zbytočných detailov a odbočiek a predsa len ostať jasným, srozumiteľným a zreteľným. Treba ozaj ľutovať, že L. Rudas, vynikajúci bojovník za vedecký svetonáhľad aj za jeho praktické dôsledky nemohol dať ešte viac maďarskému národu a nám všetkým, ktorí stojíme v tábore mieru a pokroku, zo svojich vedomostí, zo svojho hlbokého pochopenia marxizmu-leninizmu.

St. Felber.

JEROME DAVIS, KAPITALIZMUS A JEHO KULTURA

Zo sovietskeho skráteného vydania s prihliadnutím na anglický originál preložil Miloš Sova.
Vydal Orbis, Praha 1952. Strán 532, cena broš. 114 Kčs, viaz. 148 Kčs.

Davisovo dielo patrí medzi mnohé knihy, ktoré napísali Američania o Amerike. V tejto veľkej skupine publikácií je však len niekoľko takých, ktoré hovoria o Amerike pravdu, teda podávajú Ameriku nie očami rozložitého bankára alebo zámožného turistu, ale očami miliónov bežných občanov s veľmi neistou existenciou.

Jerome Davis, americký historik a sociológ, nie je marxistom, no materiál, ktorý sossbieral a spracoval vo svojej knihe, je faktickým potvrdením tiež, podaných v Leninovej geniálnej práci *Imperializmus ako najvyššie štádium kapitalizmu*. Davisa možno nazvať skôr reformátorom ako revolucionárom, pretože svoju prenikavú kritiku kapitalizmu robí prevažne s pozícií buržoázneho, teda idealistického mysliteľa; nakoniec sa však nevie ubrániť niektorým logickým dôsledkom z preštudovaného materiálu. Jedným z takýchto dôsledkov je veta: „Malo by byť každému jasné, kto nestrane skúma náš hospodársky poriadok, že doba kapitalizmu je temer u konca — i keď uplynie ešte niekoľko desaťročí, kým nastane definitívne finále.“